

II. GÖKTÜRK DEVLETİ'NİN KURULUŞU

Halkın soy bilincine ve bağımsızlığına sahip çıkışı

Batıda kurulan Roma İmparatorluğu kitabın ilgili bölümünde görüldüğü gibi yıkılmıştı. Yerine yeni bir güçlü devlet kurulamamıştı. Avrupa bin yıl sürecek bir karanlığın içerisine düşmüştü. Bu dönemde dünya tarihini etkileyen olaylar sadece Asya kıtasında görülmeye devam etti. Bu nedenle Avrupa'nın uyanışına kadar, hep Avrupa'nın doğusundaki gelişmeler incelemeye alındı. Bu olayların da, tarihin akışını daha çok etkileyenlerine ve sosyal açıdan daha önemli olanlarına ağırlık verildi.

Çin kaynaklarında T'u-kü-eler diye geçen I. Göktürk Devleti iç kavgalar sonucunda 630 yılında yıkıldı. Ülkenin önemli bir bölümü Çin'in denetimine geçti. Olayların bu yönde gelişmesinde Çin imparatoru (imparator olmadan önceki adı Li şimin olan) Tay-Dzung'un (626-649) büyük bir askeri dehaya sahip olmasının da rolü oldu. Onun hükümdarlık yılları Çin tarihinin en şanslı dönemlerinden birisi oldu. Türkleri yenen Çinliler, Türklerin ileri gelenlerine karşı kısmen barışçı davrandılar. Çin, 681 yılına kadar Türk ve Moğol hükümdarlık soyları üzerinde koruyuculuk yaptı. Bu nedenle beyler arasında büyük bir saygınlığa erişti. Bütün bu gelişmelerin sonunda Türklerin önderleri Türkçe adlarını bırakarak Çince adlar almaya başladılar. Çinlilere benzemeye, onlar gibi davranmaya çalıştılar. Halk ise kendi kabuğuna çekilmişti. Soyluların bu davranışlarına içeriyor, kaderlerine kahrediyorlardı. 679 yılında, Çin kaynaklarına göre adları Wen-nu ve Fong-çi olan iki Türk büyüğü Çin'e karşı ayaklandı. Ama sonuç alınamadı. Halk ne yapacağını şaşırır hale geldi. (Günümüz Türkleri arasında bir efsane isim olan Kürşat, muhtemelen bu dönemde yaşadı.)

İşte bu umutsuz anda Tonyukuk ve Kutluk adında önderler imdada yetiştiler. Bir Türk beyinin oğlu olan 25 yaşındaki Tonyukuk, Çin egemenliği sırasında ve Çin kültürü ile yetişmiş olmasına rağmen bir vatanseverdi. Kutluk ise Göktürklerin kurucu sülâlesi olan Aşına soyundandı. I. Göktürk Devleti'nin kurucu ve yöneticisi olan bu ailenin adı, Ergenekon efsanesinden dolayı kurt anlamına geliyordu. İki önder birlikte planlar yaptılar. Çinlilerin etkin olmadıkları ve daha uzak bölge olan Gobi Çölü ile Orhun ırmağı arasındaki bölgede halkın içerisinden savaşçı toplamaya başladılar. Aceleci değil, planlı hareket ettiler. Onları eğittiler. Yakın Çin bölgelerine yaptıkları baskınlarla silah ve levazım açısından güçlendiler. 681 yılında başlattıkları hareketi 687 yılında Çin'i tamamen yenerek sonuçlandırdılar. Bu mücadeleler sırasında Tonyukuk, hakan ile halkın arasında köprü görevi gördü. Devletin başına Tonyukuk'un da tavsiyesi ile Kutluk Kağan geçti. İleriş (İli kurtaran derleyip toparlayan) ünvanını aldı.

Önceden kestirilmesi mümkün olmayan bu yeniden dirilişin, halktaki derin bir soy bilinci ile bağımsızlık tutkusunun sonucu olduğundan kuşku duymamak gerekir. Göktürk halkının bu hareketi ile Anadolu'daki Türk halkının Kurtuluş Savaşı arasında önemli benzerlikler vardır. (Bu konuda kitabın Türklerin Yeniden Dirilişi bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.) Göktürkler bağımsızlık mücadelelerine ilk başladıklarında Oğuzlar da dahil diğer bazı Türk boylarıyla da savaşmak zorunda kaldılar.

Göktürklerin kurtuluş savaşının önderlerinden Tonyukuk, Bilge Kağan'ın kızı Po-fu-yu ile evlendi ve yeni kurulan devlette 46 yıl hizmet yaptı. Bunun 35 yılında baş vezirlik, Kapgan Kağan döneminde (705-716) ise yüksek mahkeme üyeliği (yargan) şeklinde oldu. Tonyukuk ülkenin imar edilmesinde çok etkili oldu. Hakanların hatalarını örttü, açları doyurdu. Ülkeye barış ve düzen geldi.

Nitekim Orhun Anıtlarında şöyle denilmektedir: "...Bunca milleti, bunca ülkeyi düzene soktum. Oralarda artık kötülük yoktur, kargaşalık yoktur.". Bilge Kağan da yazıtlarında şunları söylemektedir: "Ben, hali vakti yerinde bir millete kağan olmadım! İçeriden yiyeceksiz, dışarıdan giyeceksiz, güçsüz kalmış, yoksul bir millete kağan oldum. Küçük kardeşim Kül Tigin ile sözleştik. Babamızın kazandığı millet adı, millet sanı yok olmasın diye. **Türk Milleti için gece uymadım, gündüz oturdum.** Küçük kardeşim Kül Tigin ile, iki Şad (Yabgu'ya eş bir unvan) ile ölesiye, bitesiyeye çalıştım. Toplanan milleti ateşe suya düşürmedim."

Yazıların bütün hakları *İsmail Hakkı Küpçü*'ye aittir

www.ihkupcu.com

Hakanla kardeşi bu inançlarla çalışınca, halk da onlara ayak uydurdu. Öylesine köklü değişiklikler oldu ki, tarihçiler II. Göktürk Devleti'nin yıkılışı için "Ama bu yıkılışın önemi yoktu; Türk Dünyasına onu yüzyıllar boyunca hareket halinde tutacak bir atılım kazanılmıştı." diyerek yapılanların önemini vurguladılar.

Aslında iki kardeşin birbirlerine destek vererek mücadele etmeleri her yöneticiye örnek olmalıdır. Türkler, iki kardeşin birlikte oldukları dönemlerde başarı kazandılar. Atilla ile Bleda, Bumin ile İstemi, Bilge ile Kültigin, Çağrı ile Tuğrul'un beraber olduğu dönemler Devletlerini düzene soktukları yıllardır. Yine Osmanlı'nın başlangıcında Orhan ile Alâaddin'in birlikte oldukları dönemde denizi aşarak Avrupa yakasına geçmişlerdir. Ama bu birliktelikler Bilge Kağan'ın, kardeşinin ölümünde hissettiği gibi, içten olmalıdır. "Küçük kardeşim Kül Tigin uçmağa vardı. Çok çok üzüldüm. Kederimden görür gözüm görmez gibi, bilir aklım bilmez oldu. Özüm düşündüm. Zamanı Tanrı yapar, Tanrı yaşar. Kişi oğlu hep ölümlü doğmuştur. **Gözden yaş gelse hep içeri akıtarak, gönülden ağlamak gelse geri çevirerek düşünceye daldım.**"

Savaşlarda sert olan Türkler, diğer zamanlarda kısmen tarım ve dokumacılıkla, ama genelde hayvancılık ve madencilik ile uğraştılar. Çadırlarının üst kısmı tabiat şartlarına uygun olarak kubbe şeklindeydi. Oba denilen bu çadırların şekli, sonraki Türk mimarisini ve süsleme sanatını etkiledi. Türklerde gelişen bu mimari anlayışın Sasaniler yoluyla Roma'ya geçtiği sanılmaktadır. Benzer şekilde Emeviler devrindeki köle ve paralı asker olan Türklerin saray ve cami mimarilerine getirdikleri yenilikler, İspanya'daki Endülüs Emevileri tarafından da kullanıldı. Bu konularda ayrıntılı bilgiler, kitabın Müslüman Türklerde Mimarlık ve Sanat bölümünde verilecektir.